

F. 5440

Забутый эпизодъ изъ борьбы Католицизма противъ Реформаціи въ Западной Россіи.

Сатира въ виршахъ, приведенная ниже, написана неизвѣстнымъ авторомъ, но, какъ можно предполагать, она принадлежала перу іезуита. Во-первыхъ, въ Литвѣ ни одинъ духовный орденъ не велъ такой ожесточенной борьбы съ иновѣрцами, какъ іезуитскій, а во-вторыхъ, никто не обладалъ столь обширными лингвистическими познаніями, какъ отцы коллегии Академіи Св. Яна. Брошюра, издана въ 1642 году, явилась вслѣдствіе того, что новоназначенный лютеранскій пасторъ въ Вильнѣ въ своей вступительной рѣчи привелъ нѣсколько греческихъ цитатъ.

Иезуиты, зная что въ опытной рукѣ ни одно орудіе такъ не дѣйствуетъ, какъ наемъшка, издѣвались надъ этимъ, выведя на сцену бабъ, доставившихъ, при спутываніи словъ грек[а] и грукъ, guezka [гречиха], автору случай посмѣяться надъ несоблюденіемъ постовъ у лютеранъ, послѣдователей «Doctora» Мартина Лютера. За старыми бабами слѣдуетъ крестьянинъ Sienko Nalewayko, казакъ, дающій своимъ грубымъ мужицкимъ слогомъ на малороссійскомъ говорѣ краткое описаніе состоянія церковныхъ дѣлъ въ Кіевѣ, гдѣ трудно ладить съ Ляхами, но еще труднѣе съ «Leretycy», т. е. Уніатами. Наконецъ появляются на сценѣ Евреи, которые, въ лицѣ своего раввина Lachmann'a и его ученика, Leuba разсуждаютъ на своемъ жаргонѣ о желательности обращенія

пастора въ іудейскую вѣру, дабы избѣжать того, что всѣ Евреи станутъ учиться по-гречески и забудутъ свой Талмудъ.

По этому поводу можно замѣтить, что знаменитѣйшіе талмудисты того времени были именно польскіе, о чемъ очень недавно написалъ одинъ ученый іезуитъ, S. v. Dupin-Borkowski, въ первомъ томѣ своей прекрасной книги о молодости Баруха Спинозы¹⁾, гдѣ онъ рисуеъ жизнь и дѣятельность Евреевъ въ Амстердамѣ около половины XVII столѣтія. Польскихъ талмудистовъ онъ называетъ мастерами своего дѣла и выдѣляетъ изъ нихъ особо еще такъ называемаго «Schach'a изъ Вильны», имѣвшаго отъ роду 20 лѣтъ, знавшаго объемистую талмудскую литературу въ такомъ совершенствѣ, что онъ превзошелъ даже старыхъ польскихъ талмудистовъ.

Напечатанная ниже брошюра находится въ Императорской Публичной Библіотекѣ въ С.-Петербургѣ подъ номерами 6. 75. 1. 553. Брошюрка эта форматомъ въ четверть листа, длиной въ 180 мм., шириной въ 150 мм. Она состоитъ изъ 8 страницъ, изъ которыхъ 6 нумерованныхъ, а двѣ намѣчены сигнатурой А2, А3. Обложка ея оторвана. Книжка эта представляетъ собою библиографическую рѣдкость; Estreicher отмѣтилъ только экземпляръ Библіотеки Варшавскаго Университета, не зная приведеннаго ниже, который принадлежалъ Залускому и вмѣстѣ съ его библіотекой перешелъ въ Императорскую Публичную въ Петербургѣ. Она очень интересна не только по остроумному содержанию, по намекамъ на тогдашнія обстоятельства, но еще больше по языку. Мы приводимъ текстъ буквально, со всѣми особенностями типографіи, печатавшей книжку. Каждая изъ этихъ типографій имѣла своего ученаго корректора, почему мы и оставили вполнѣ нетронутыми какъ знаки препинанія, такъ и способъ письма малыхъ и прописныхъ буквъ и знаки надъ буквами: a, e, s, z.

Мѣсто изданія Виттенбергъ фиктивное; нужно понимать Вильна, на каковой городъ указываетъ все содержаніе книжки, гдѣ этотъ городъ напоминаютъ многочисленныя мѣстныя особенности; изъ нихъ нѣкоторыя отмѣчены нами въ примѣчаніяхъ внизу текста.

1) «Der junge De Spinoza; Leben und Werdegang im Lichte der Weltphilosophie», Münster in W., 1910.

Брошюра эта упоминается А. Веѣikowskimъ въ его сочиненіи: «O satyrykach polskich XVII wieku», помѣщенному въ изданіи: «Ze Studyów nad Literaturą Polską», напечатанномъ по случаю 25-лѣтняго юбилея его писательской дѣятельности д-ромъ Р. Chmielowskimъ. А. Brückner приводит ее неоднократно; въ послѣдній—разъ въ первой части своей статей: «Pieśni polsko-russkie», напечатанной въ журналѣ «Pamiętnik Literacki» во Львовѣ¹⁾.

Witanie

ná

Pierwszy Wiazd

z Krolewca

do Kadłwbka

Sáskiego Wileńského

Ixa Hern+Lvtter-

machra.

* * * * *

Ná własne kleynoty Lutermáchrá.

Nie próżny kleynot do was Minister oddawam,
Ale troiáki świetny, co y sam przyznawam.
Szczeciny z gnipiem krzywym po mieczu, kopyto
Po kądzieli, á pole album grek pokryto.

Drukowano w Witembergu Roku 1642.

dniá wczorayszego.

v.

|| Przedmowá

do Auszpurskiego Czytelniká.

Zaloznym był nie pomálu owdowiałe wasze zborzyszcze, álbo ráczey owdowiałe wasze Sáski bez Meystrá y Błáznodziei widzac: wzdychály one po osiádlým tu v Sásow Krużyku, choć záwsze w nim chodzą, y nigdy dla pámiatki z szyie swey nie skládáią; wyslucháne są z głębokości ięczenia ich, posłány iest teraz dziwnie głęboki á práwie bezdenny Meyster poćieszyciel Gręcki;

1) т. X 1911 г., стр. 194.

z czym się w przeszła Niedzielę ná predygu przed niemi odkrył. A ia rozumiejąc o wysokim mozgu iego, że iest poiętny rozmaitości duchow ięzycznych, ku temu Greckiemu, Polski, Litewski, Ruski, Lácínski, Niemiecki, y po części Zydowski, ták nowemu słoncu text iásnie przypisuię. A z przywitaniem Ruśi Schysmátykow, Niemcow, Lácinnikow, y sámych Wileńskich Zydow ná świát wydawam, ábys álbo ty Auszpurski Czytelniku bárzies olśnął; á ow przeyrzał; álbo żebys ty przeyrzał, á on ieśli chce olśnął.

Bilger Reinhercigius.

A₂.

|| Przywitanie
nowych wespoł

Sześciu Językow iáko mądrému.

Kaip ad nos il tes Hencher Lichá duszká Minister.

Ar tanis bolsz Alloon Ewoná litewska gut est

Od galgen przszodł lecz Entade Sydera weyzdy

Su dich przyniosłes Hreckoie gamma tibi.

Du kanst greckie Logos kádu tua burna hłáholi

Os nori fráncie Sásow ducere flux ná hłáholi.

Na przesławne iegoz kazanie

Gryką potrzáśnione.

Lvterska práwa krewka, ze psá ogar práwy

Przszedł skądśi, á stárey viał się zábáwy.

Z Gárbárzá wielki Swinister, á z pártáczá kráwcá,

Sáskiey Bożnicy w Wilnie czekány oprawcá.

Więc smołę odrzuciwszy y gnypie ná stronę,

Do Graeckich wrzkomo xiążek bieży po obronę.

Zbywa mu ná Lácinnie, y własney niemczyźnie,

Nie życzy w tym Lácmanom, y miłey Oyczyźnie.

Przed báby Bábilończyk po Graecku wywija,

Kieliszki przed Sáskámi Atheńskie wypija.

Dobraż wászá brunwasser, y wein gęsie złopác,

A przynamniey z Niemiecká, iáko przedtym kłopác.

Trzy drewná to po Grecku Gamma odpráwuie,
Y ná dwóch zádziergniesz się, ieślić to smákuie.

v.

|| Podziękowanie Sáskich Bab Ministrowi
zá Szprach y Praedic Graecki z Spiewnániem
ná Notę postraconey o Polskich Synach.

Biádá biádá Kmoszki miłe,	A Gryczakow nie wspominał,
Mowy Ministrá zawiłe	Gdy Efángeliá wszczynął.
Paćiorkom mym przeszkadzáią,	Pierwsze gryczane kazánie,
Gdy nas gryką otykáią,	Powatliło dźdzu wylanie.
Gdzie greká przedtym bywála,	Dáiac znáć że się vszárگا,
Bá zgoła tu nie postała.	Co ták dzielnie Greką marga,
Wołę ia mieć stare moie	Bo go dziecká Farskiey szkoły,
W Postyli Lutrá pokoie.	Dogreckiey wprowadza smoły,
Bez gryki on nas wychwała,	Albo co wezmą z kámienia,
Roskoszy wszelkiey pozwała.	Dadzą iemu dla wczczenia,
Teraz się lękać potrzebá,	Album graecum známienite,
By nam pszennego chlebá	Máiące cnoty zákryte.
Nie zákazał potym iadác,	Przestánie ná Grekę ważyć,
Będziem prózne głodno śniadác.	Gdy będzie mógł tego zażyć.
Wykupiem wszystkie gryczaki,	Bá y Nálewáycy sámi
Zá przykazáne przysmáki.	Będą nas zwáć złodźieiami,
Dzieći nasze osłábieią,	Ze Greczyznę odeymuiem,
Greką ruczone nádzieią,	Nią się dármo popisuiem.
Y sam Hoctor Marćin Luter	Dość nam drek, szpek szmeh
	szprach ieden.
Jadał w Piątki kęs Lausbuter.	Greką zginie Sás nie ieden.

Sieńko Nálewáýko Poućzyćielowi Sá-
skiemu Pouczenie o Hreczyśie Pry-
iatelskoie posyłaíet.

Vžoż heto po lichu Sásy podureli,
Koli nám tut hreczychu všieńka odnieli;

- Ochćimnie po Hreczesku bruśisz wielmi mnoho,
 A sztoб tobie daw w hubu nie tućie nikoho;
 || Prydet ná tia Mohiłá szto y horsz vmieiet,
 Koli tolko hreczychá nowáiaá pospieiet.
 V Mohiłu bládin syn, k Moskwie ná Náuku,
 Lichoie hádyniszczе Niemiecki páuku;
 Skupawśiabies w Nieglenney, zábywśieb skohliti,
 Aż Sáská po hreczesku dumno hłáholiti.
 Odrekbyś śia Lutorá y biesá sámoho,
 Pobywawszy v Cárá zwiázán Moskowskoho.
 Dá y v nás Dutká ieść y Zolud wieliki,
 Dionyzey, Dorohfey, vmieiuť láliki.
 A w Kiiewi tmá ludey so wśiemi świátćami,
 Vpierod hutoryli z śtárymi hrekámi:
 Da czy dietko tebe daw wśio nam odbieráiesz,
 A Niemcá wźo zábywszy po hrecku ihráiesz:
 Y tak nudno v Troycy ná obraz hledeti,
 Po hreczesku podpisan, nielza zrozumieti
 Vśim Nálewáyczykom; Horá Sinayskáiaá,
 Strách wielik Kátáryná hdie leżyť świátáiaá.
 Z Láchámi tiazýśia; dietki máleńkiie,
 Bolsz v nich vkiemili niź wśi Lutorskiie,
 Vczásiew ty poczáwszy brázgác po hreczesku,
 Dá koniec pouczeniá prydawieś po czesku.
 Naydem ná tia sukin rod inszy iázyk w wodie,
 Po siekiersku hłáholát budiesz w tom chołodie.
 Tiászko nám y z Láchámi, á horsz z Vnitámi,
 Jźtob Cerkwi nie vźieli dobrymi práwámi.
 A wy pák nás nudite iák my leretycy,
 Albo kák Láchi zowut sámí Schismátycy.
 || Nie twoim łysy bieśie nosom záczynáiesz
 Woynu z námi: á z Láchi zá toho poznáiesz,
 Y Kiśiel Kułáżyn syn, ach nábrawśia pudu,
 A ty reczesz pozdawszy; hdie ia Jutro budu.

v.

**Sposob witania Sásom zálecony, ktorym
swego Ixá Lutermáchrá Błáznodzieie
witác po Predygu máia.**

Lálá, lálász go lálá Sásowie wołaycie,
Vrlálá lálá Swinistrá vrlálá witaycie.
Szczwányli czy nie szczwány ten wilk poznawaycie,
Do gorliwości lá lá sá vpoiminaycie.
Wypytáią się Zacy ná nim álá śmieie,
Jeśli gryką będzie chciał lálowác w Niedziele:
Nie ná álphá z niem poczná ále ná Omegá,
Wyszczuią go láláiąc, iák znacznego zbiegá.

**Rozmowá Leyby Zydá Szkolniká, z Łá-
chmánem Rábinem o przybyciu do Wilná nowe-
go Thálmudysty Lutermáchra.**

Leyba, szkolnik.

Słyszałem od Hánusá co chodzi do Sásow,
Ze tu przybył do Wilná Mámzer¹⁾ máterklasow,
Zacny Rábin, po Grecku práwi im kazánia,
Nie opuszczaymy y my o sobie stáránia.
|| Podobno im siedmiudziesiąt tłumáczą Biblią
Pospołu z swą wykłáda tu Ewángelią.
Wie też o Lewiásan²⁾, o czápłi stołokiet,
Y o kufie win stárych³⁾, gdzie przedáie Blokiet:
Spytamy go czy vmie keser Náásmiy⁴⁾,
Alboli też tłumáczyć Thalmudyskie dymy.

1) Mamzer [=mamser]—еврейское слово, значить незаконный сынъ; употребляется здѣсь какъ собственное имя.

2) Leviathan — морское чудовище, о чемъ рѣчь идетъ въ книгѣ Іова въ главахъ XXXIX, XL и д.

3) Въ этихъ же главахъ книги Іова описывается будущее счастье праведныхъ. Между наслажденіями ихъ находится и вино.

4) Keser Naasmiy [=Kesser ha-szomaim]—еврейское слово, значить вѣнецъ небесъ.

Lachman Rabin.

Dobrze wierny szkolniku, że to nam donośisz,
 Y z niem gádác o wierze dozwoleńia próśisz.
 Spytay go o Szorobor⁵⁾ okrutnego wołu,
 Dla czyiego Armeni chowáią go stołu:
 Czemu to dwánaście dni od rogu do rogu
 Jáskółká leći, á zgołá nie dochodzi progú.
 Muśi to być wielki byk, łeb ná sto mil bieży;
 Zęby mu są podobne Świętoiáńskiey wieży⁶⁾;
 Bá co mowię iák Wilno; Sierść álboli włosy
 Ják zły duch Nálewáykow wlecze się do Rosy⁷⁾:
 Z tyśiąc gór w Armeniey w dzień wyiada trawę,
 Połmorzá zaś w się wlewa; táką o nim sławę
 Rábin Lewek wypuścil: ná niem Izráelczyk,
 Y Mámzer, y Lebtáhorczyk, reinherc Idumeyczyk,
 Będą po dniu sądnym się wozić dla wćiechy,
 A z Schismátykow Grekow, będą czynić śmiechy.
 Dobrze czyni że grekę mámzer odeymuie,
 Y Nálewáykow w Zborze swym Kátechizuie.
 Boć zgołá nie vmieią swoiey wiáry bronić,
 Grecy są ále greki nie zmożą ochronić.
 v. || Powiedz o Cházbi, Chácklu⁸⁾, y złey Jecerhorze⁹⁾,
 Ze będziem rádźi słuchác w tym Luterskim Zborze.

Leybá.

A coż mam ia do niego przyszedzy powiedzić,
 Y o siebie tey prawdy istenney dowiedzić?

5) Какъ Левиафанъ въ морѣ, такъ на землѣ Szorobor [=Szoor ha-Bar]— громадное чудовище, о чемъ также рѣчь идетъ въ книгѣ Іова. Мясо его тоже играетъ роль въ будущей жизни избранныхъ.

6) Kościół Św. Japa въ Вильнѣ, принадлежавшій Іезуитамъ съ конца XVI вѣка, славится высокою башнею.

7) Кладбище въ Вильнѣ.

8) Chaskał — нынѣ еврейское собственное имя.

9) Jecerhorze [=Jezer ha-Ra] — злой духъ, который склоняетъ людей къ дурному.

Łáchman.

Gotowe masz ná derech ¹⁰⁾ násze te szolhery,
 Ná Kázubales ¹¹⁾ dźięgi y lewki talery:
 Osol go iák nalepiey, żeby Tálmud czytał,
 A do Zydowskiey wiáry co prędzey záuwił.

Leybá.

To bárzo rad vczynię moy wierny Rábinie,
 Y słowo to rzezzone dáremno nie zginie.

Łáchman.

Nie, nie, cháydunáy ¹²⁾, ieśli będzie Chrześcianinem,
 Zginá násze Thálmudy y my wśi pohiniem.
 Náucz y nas świni ssác, wieprzowinę iádać,
 Náucz y nas po Grecku, iáko y sam gádać.
 Juny ¹³⁾, śliże ¹⁴⁾, y świeszczе, mientusy ¹⁵⁾ y ráki
 Będą v nas ná stole zá zacne przysmáki,
 Choć tego zákazano: ráczey radź onemu,
 Zeby przystał Zakonu ku Movzeszowemu
 Nie wielka rzecz, powiesz mu: Tego po nim chcemy,
 Iż go iáwnie w Bożnicy w Wilnie obrzeżemy.

Latinum.

Illotis manibus tractas metra Graeca Minister
 Quorum nempe notas dinumerare nequis.

Germanicus finis.

Schlaff grafunds pusz den chundt áus pundt.

** **
 **

A. Крузэ ван-дер-Копъ.

10) Derech — еврейское слово, значить дорога.

11) Kazubales — название одного налога на Евреевъ въ пользу питомцевъ учебныхъ заведений, чтобы они не нападали на Евреевъ.

12) Cháydunay [=Chaj Adonaj] — еврейская клятва. (Какъ живъ Господь!)

13) Jun — юнгъ; 14) śliz — золецъ; 15) mientuz — желѣзница: маленькiя рыбки, которыя въ Вильнѣ во время поста потребляются въ большомъ количествѣ; онѣ воспрещены Евреямъ.

f
5440